ELEANOR SHARPSTON
FŐTANÁCSNOK INDÍTVÁNYA
Az ismertetés napja: 2006. november 30. [1]

1. Megköveteli-e a közösségi jog, hogy valamely tagállam nemzeti jogrendszere rendelkezzen egyrészt olyan önálló keresetről, amely annak megállapítására irányul, hogy nemzeti jogának valamely rendelkezése ellentétes a közösségi joggal, másrészt a kérdéses nemzeti rendelkezés jogszerűségéről való döntésig annak ideiglenes felfüggesztéséről? A svéd legfelsőbb bíróság (Högsta Domstolen) lényegében ezt a kérdést terjesztette a Bíróság elé.

Nemzeti szabályozás

2. Az előzetes döntéshozatalra utaló végzés egyrészt a bíróságainak hatáskörére és eljárási szabályaira, másrészt a szerencsejátékok szervezéséről szóló nemzeti jogszabályokra vonatkozóan a következő információkat tartalmazza:

3. Először is, a kormány formájára vonatkozó svéd alaptörvény (Regeringsformen) 11. fejezetének 14. §-a megállapítja a jogszerűséggel kapcsolatos felülvizsgálatra vonatkozó szabályokat. Amennyiben valamely bíróság vagy más közigazgatási szerv megállapítja, hogy valamely nemzeti jogszabály ellentétes valamely alkotmányos normával vagy más magasabb szintű jogszabállyal, akkor a rendelkezés nem alkalmazható. Az említett alaptörvény 11. fejezetének 14. §-a szerinti felülvizsgálatnak és a rendelkezés alkalmazása felfüggesztésének az az előfeltétele, hogy a kérdés valamely önálló kereset keretén belül, előzetes kérdésként merüljön fel. A nemzeti jogszabályok értelmében nem lehet olyan külön keresetet indítani, amely kizárólag valamely jogszabályi rendelkezés érvénytelenségének megállapítására irányul. Amennyiben a kérdéses rendelkezést a Riksdag vagy a kormány fogadta el, alkalmazásától csak akkor lehet eltekinteni, ha a hiba nyilvánvaló. Ez az előírás azonban általában nem alkalmazható olyan esetben, amikor a rendelkezés a közösségi joggal ellentétes. [2]

4. Másodszor, a polgári (bírósági) eljárásról szóló törvény (Rättegångsbalken) 13. fejezetének 2. §-a értelmében az olyan kereset, amely annak megállapítására irányul, hogy valamely adott jogviszony fennáll-e, vagy

1 – Eredeti nyelv: angol.

2 – A kormány 1993/94:114. sz. törvényjavaslata: a Svéd Királyság Európai Unióhoz történő csatlakozását megelőző alkotmányos módosítások, 27. o.

sem, csak abban az esetben fogadható el, ha a jogviszonyt illetően bizonytalanság merül fel, és e bizonytalanság a felperesre nézve sérelmes lehet.

5. Harmadszor, a polgári (bírósági) eljárásról szóló törvény 15. fejezete a polgári keresetek kapcsán alkalmazott ideiglenes intézkedésekre vonatkozik. A 3. § értelmében, amennyiben valaki bizonyítja, hogy alapos oka van azt hinni, hogy valaki mással szemben olyan igénye van, amely bírósági eljárás tárgyát képezi vagy képezheti, illetve azt hasonló eljárásban kell vagy lehet elbírálni, és alaposan feltehető, hogy az ellenérdekű fél bizonyos tevékenység folytatásával, bizonyos cselekedetével vagy annak elmulasztásával, illetőleg más magatartással akadályozza vagy megnehezíti a kérelmező jogának gyakorlását, vagy jelentősen csökkenti a jog értékét, a bíróság megfelelő intézkedéseket rendelhet el a felperes jogának védelme érdekében. Az ilyen intézkedések magukban foglalhatják – bírság fizetésének terhe mellett – bizonyos tevékenység folytatásának, illetve bizonyos magatartás tanúsításának megtiltását, vagy – bírság fizetésének terhe mellett – a felperes igényének tiszteletben tartására való kötelezést, vagy végrehajtó kijelölését, illetőleg más olyan kötelezést, amely egyéb módon biztosítja a felperes jogát.

6. A kérdést előterjesztő bíróság és a svéd kormány is jelezte, hogy a 15. fejezet szerinti ideiglenes intézkedéseknek alkalmasnak kell lenniük az érdemi kérelem biztosítására. Ennek megfelelően, kártérítési keresetek keretében általában nem kerül sor az állítólagosan érvénytelen jogszabály felfüggesztésére. Ezenkívül úgy tűnik (talán nem meglepő módon), hogy ha az elsődleges kereseti kérelem elfogadhatatlan, akkor ideiglenes intézkedések elrendelésére sem kerül sor.

7. Negyedszer, a szerencsejátékokról szóló törvény (Lotterilagen, 1994:1000) 38. §-a értelmében – erre vonatkozó külön engedély hiányában – kereskedelmi vagy más tevékenység során, haszonszerzési célból nem lehet a belföldön jogellenes módon szervezett, illetve a külföldön szervezett szerencsejátékban való részvétel előmozdításában közreműködni. Erre a rendelkezésre a továbbiakban a promóció tilalmaként fogok hivatkozni. A promóció tilalma alól engedélyezhetők kivételek. A 45. § értelmében kérelmezhető szerencsejáték szervezésére vonatkozó engedély. A 48. § a törvény betartásának nyomon követéséről rendelkezik, az 52. § pedig a törvény betartásához szükséges végzések és tilalmak kibocsátásáról, amelyek megsértése bírsággal sújtható. Az 54. § értelmében büntetőjogi szankciókkal is sújthatók azok a személyek, akik üzleti vagy más tevékenység folytatása során, haszonszerzési céllal jogellenesen előmozdítják a külföldön szervezett szerencsejátékban való részvételt, amennyiben az előmozdítás kifejezetten a Svédországban lakóhellyel rendelkező résztvevőkre vonatkozik. Az 59. § az engedélyekkel kapcsolatos határozatok bírósági felülvizsgálatáról rendelkezik.

Az alapügybeli eljárás háttere

8. Az alapügybeli eljárás alapját képező tények – az előzetes döntéshozatalra utaló

végzés, valamint a kérelmező írásbeli észrevételei alapján – a következők:

9. Az Unibet (London) Ltd és az Unibet (International) Ltd két társaság, székhelyük az Egyesült Királyságban, illetve Máltán található. Szerencsejátékokat, különösen sporteseményekre történő fogadást, póker- és kaszinójátékokat, valamint egyéb szerencsejátékokat szerveznek olyan államok hatáskörrel rendelkező szervei által kiadott engedélyek alapján, amelyek engedélyezik a szerencsejátékok szervezését többek között a kérdéses államok területén kívül lakóhellyel rendelkező ügyfelek számára is. A továbbiakban az említett társaságokra együttesen Unibetként fogok hivatkozni.

10. Az Unibet elsősorban az interneten kínálja szerencsejátékait. Tervei között nem szerepel sem svédországi telephely létesítése, sem svédországi szerencsejátékok szervezése. Svédországban csak reklámozni kívánja a szolgáltatásait.

11. 2003. november 6-án a Bíróság ítéletet hirdetett a Gambelli-ügyben [3], amelyben kimondta, hogy egyes szerencsejátékoknak az érintett tagállam engedélye hiányában való folytatását tiltó nemzeti jogszabályok ellentétesek az EK 43. és EK 49. cikkel. A szóban forgó ítéletre hagyatkozva az Unibet számos svédországi napilapban vásárolt reklámfelületet. A szerencsejátékok svédországi főfelügyelete (Lotteriinspektionen) jelezte, hogy az érintett napilapok ellen eljárást indított azon az alapon, hogy – azáltal, hogy külföldi szerencsejáték-szervező társaság javára közöltek reklámokat – megsértették a szerencsejátékokról szóló törvényt. Az Unibet ezt követően további reklámfelületeket próbált vásárolni folyóiratokban, a rádióban és a televízióban, de a promóció tilalmára és a szerencsejátékok svédországi főfelügyeletének álláspontjára hivatkozva ezt megtagadták tőle. A svéd állam javára azóta elrendelték az ideiglenes intézkedést, és ezért büntetőeljárást indított azon napilapok ellen, amelyek az Unibet javára reklámokat közöltek. Maga az Unibet ellen azonban nem indult eljárás.

12. Az Unibet keresetet indított a svéd állam ellen az első fokon eljárt bíróság (Tingsrätten) előtt. Lényegében azt kérte, hogy a szóban forgó bíróság: i.) állapítsa meg, hogy az Unibetnek – a promóció tilalma ellenére – jogában áll szerencsejáték-szolgáltatásait értékesíteni Svédországban, ii.) állapítsa meg, hogy a svéd állam köteles az Unibetnek kártérítést fizetni a már elszenvedett károkért, illetve azokért a károkért, amelyeket továbbra is elszenved a promóció tilalmának következményeként, továbbá iii.) haladéktalanul rendelje el, hogy a promóció tilalmát és az annak megsértéséért járó szankciókat ne alkalmazza vele szemben.

13. Az Unibet keresete azon az állításon alapul, miszerint a svéd szerencsejátékokról szóló törvény összeegyeztethetetlen az EK 49. cikkel, továbbá a közösségi jog értelmében az Unibetnek jogában áll szerencsejáték-szolgáltatásait Svédországban értékesíteni. Ha az i. pont szerinti kérelem elfogadhatatlannak minősül, mert nem tartozik a bírósági eljárásról szóló törvény

3 – A C-243/01. sz. ügy (EBHT 2003., I-13031. o.).

13. fejezete 2. §-ának hatálya alá, az Unibet azt állítja, hogy akkor a közösségi jog biztosítja számára a jogot ahhoz, hogy előterjessze a kérelmet, és azt kéri, hogy a szóban forgó jogot korlátozó nemzeti jogszabályokat ne alkalmazzák. A iii. pont szerinti kérelem tekintetében az Unibet azt állítja, hogy a közösségi jog megköveteli a nemzeti bíróságoktól, hogy a közösségi jog értelmében a jogalanyok számára biztosítsák az ideiglenes intézkedés lehetőségét közösségi jogból eredő jogaik védelme érdekében.

14. Az első fokon eljárt bíróság előtt a svéd állam azzal érvelt, hogy a bírósági eljárásról szóló törvény 13. fejezetének 2. §-a szerinti megállapításra irányuló kereset feltételei nem teljesültek, mivel az Unibet és az állam között nem állt fenn konkrét jogviszony.

15. Az első fokon eljárt bíróság ítélete értelmében az Unibet i. pont szerinti megállapítás iránti kérelme elvont jogszerűségi felülvizsgálatra irányult, és mint ilyen elfogadhatatlan volt, akárcsak a iii. pontban foglalt kereseti kérelem. A kártérítés iránti kereseti kérelmet (ii. pont) viszont elfogadhatónak nyilvánították, és az jelenleg függőben van. Az Unibetnek a fellebbviteli bírósághoz (Hovrätten) az i. és a iii. pontra vonatkozóan beterjesztett fellebbezése elutasításra került. Az Unibet ezt követően a legfelsőbb bírósághoz (Högsta domstolen) fellebbezett.

16. Nem sokkal azután, hogy a fellebbviteli bíróság elutasította a fellebbezést, az Unibet újabb ideiglenes intézkedés iránti kérelmet nyújtott be az első fokon eljárt bírósághoz. Az Unibet azt kérte, hogy a szóban forgó bíróság haladéktalanul rendelkezzen arról, hogy a promóció tilalma és az annak megsértését sújtó szankciók ellenére az Unibetnek a jogerős ítélet meghozataláig jogában áll meghatározott értékesítési intézkedéseket hozni, másodlagosan pedig azt kérte, hogy a bíróság haladéktalanul rendeljen el olyan intézkedéseket, amelyek megakadályozzák, hogy az Unibetnek továbbra is kára származzon a promóció tilalmából és az annak megsértését sújtó szankciókból. Az Unibet azt állította, hogy az ideiglenes intézkedés iránti újabb kérelme közvetlenül a közösségi jogból eredő jogainak megsértéséhez, és ennélfogva eredeti keresetének ii. pontja szerinti, az első fokon eljárt bíróság előtt függőben lévő kártérítési igényéhez kapcsolódott.

17. Az első fokon eljárt bíróság megállapította, hogy az ideiglenes intézkedés iránti második kérelem elfogadható. Ennek ellenére azt állapította meg, hogy az Unibet sem azt nem bizonyította, hogy a promóció tilalma összeegyeztethetetlen a közösségi joggal, sem azt, hogy komoly kétségek merültek fel a szóban forgó összeegyeztethetetlenséget illetően. Ezért a keresetet érdemben elutasította. A fellebbviteli bíróság elutasította az Unibet fellebbezését. Az Unibet ezt követően a jelen előzetes döntéshozatal iránti kérelmet előterjesztő legfelsőbb bírósághoz fellebbezett.

18. A legfelsőbb bíróság az előzetes döntéshozatalra utaló végzésében megerősíti, hogy a nemzeti jogszabályok értelmében [4] az Unibet nem indíthat az i. pontban eredetileg kért megállapítás iránti keresetet. Következ-

4 – Azaz a (bírósági) peres eljárásról szóló törvény 13. fejezetének 2. §-a: lásd a fenti 13. és 14. pontot.

zésképp azt kérdezi, hogy a nemzeti szabályozás megfelel-e a jogalanyok hatékony bírói jogvédelmére vonatkozóan a közösségi jogban megállapított követelményeknek.

19. A legfelsőbb bíróság álláspontja szerint az Unibet ideiglenes intézkedés iránti kérelmei közösségi jogi kérdéseket is felvetnek. Az Unibet ideiglenes intézkedés iránti eredeti kérelmét illetően (iii. pont), amelyet az alacsonyabb fokú bíróságok elutasítottak, a nemzeti jogból többek között az következik, hogy amennyiben a felperes érdemi kérelme nem vizsgálható, akkor az ideiglenes intézkedés iránti kérelemnek sem lehet helyt adni. Az Unibet érdemi kérelme kapcsán felmerültekhez hasonló közösségi jogi kérdések merülnek fel ezen utóbbi ideiglenes intézkedés iránti kérelmet illetően is. Az Unibet fenntartotta, hogy az ideiglenes intézkedés iránti második kérelme közvetlenül a közösségi jogból eredő jogainak megsértéséhez kapcsolódik, amelyre a jelen esetben hivatkozik, továbbá ennek alapján a kártérítési keresetéhez (eredeti keresetének ii. pontja), amely jelenleg az első fokon eljárt bíróság előtt függőben van. Ennélfogva felmerül a kérdés, hogy a közösségi jog értelmében az ideiglenes intézkedések engedélyezésének feltételeire a nemzeti rendelkezések vagy a közösségi jog szerinti feltételek irányadóak-e olyan esetekben, amikor a nemzeti rendelkezések közösségi joggal való összeegyeztethetősége vitatott. Ha a közösségi jog szerinti feltételek az irányadók, akkor a szóban forgó feltételek pontos jellegére vonatkozóan további kérdések merülnek fel.

20. Mindezekre tekintettel a Högsta domstolen felfüggesztette az eljárását, és a következő előzetes döntéshozatal iránti kérdésekkel fordult a Bírósághoz:

„1) Úgy kell-e értelmezni azt a közösségi jogi követelményt, miszerint a nemzeti eljárási jogszabályoknak a jogalanyok közösségi jogból eredő jogai számára hatékony védelmet kell biztosítaniuk, hogy a nemzeti anyagi jog rendelkezéseinek az EK 49. cikkel való összeegyeztethetetlensége megállapítására irányuló kereset akkor is elfogadható, ha az anyagi jogi rendelkezések ezen cikkel való összeegyeztethetősége egyébként csak előzetes kérdésként lenne vizsgálható, például a kártérítési kereset [tárgyalása], a nemzeti anyagi jogszabály megsértése miatt indított eljárás vagy a bírósági felülvizsgálati eljárás során?

2) Azt jelenti-e a hatékony bírói jogvédelem közösségi jogi követelménye, hogy a nemzeti jogrendszernek biztosítania kell az olyan ideiglenes intézkedés lehetőségét, amelynek során a közösségi jogon alapuló jog gyakorlását állítólagosan akadályozó nemzeti jogszabályok alkalmazásától el lehet tekinteni az egyén vonatkozásában, úgy, hogy ez utóbbi az adott jogot azt megelőzően is gyakorolhatja, hogy valamely nemzeti bíróság e jog fennállására vonatkozóan jogerős határozatot hozott?

3) Ha a második kérdésre adott válasz igenlő:

Következik-e a közösségi jogból, hogy a nemzeti bíróságnak abban az esetben,

ha nemzeti rendelkezések közösségi joggal való összeegyeztethetősége vitatott, a közösségi jogból eredő jogok érvényesítését biztosító ideiglenes jogvédelmet képező intézkedések iránti kérelem érdemi vizsgálata során az ideiglenes intézkedésre vonatkozó nemzeti rendelkezéseket kell alkalmaznia, vagy pedig ilyen esetben a nemzeti bíróság az ideiglenes jogvédelemre irányadó közösségi jogi feltételeket köteles alkalmazni?

4) Ha a harmadik kérdésre az a válasz, hogy a közösségi jogi feltételeket kell alkalmazni, akkor melyek ezek a feltételek?"

21. Írásbeli észrevételeket az Unibet, az osztrák, a belga, a cseh, a finn, a görög, a holland, a német, a portugál, a svéd kormány, az Egyesült Királyság kormánya, valamint a Bizottság nyújtott be. A tárgyaláson további észrevételeket tett a belga, a görög és a svéd kormány, az Egyesült Királyság kormánya és a Bizottság.

Elfogadhatóság

22. A belga kormány előzetesen rámutat, hogy az előzetes döntéshozatal iránti kérelem mesterséges, feltételezésekbe bocsátkozik, és ezért elfogadhatatlan; az Unibet nemzeti bírósághoz benyújtott keresetének kizárólag az a célja, hogy kieszközölje az összeegyeztethetlenség megállapítását; továbbá, hogy a szóban forgó kereset alapja nem igazi jogvita. Ez a helyzet közvetlenül a Foglia-ügyben hozott ítélet [5] tárgykörébe tartozik, amelyben a Bíróság úgy határozott, hogy nincs hatásköre „általános vagy hipotetikus kérdésekkel kapcsolatos tanácsadó véleményeket adni", vagy megválaszolni „olyan értelmezési kérdéseket, amelyeket a felek eljárási eszközök útján juttatnak el hozzá, hogy rávegyék a Bíróságot bizonyos olyan közösségi jogi problémákkal kapcsolatos állásfoglalásra, amelyek nem felelnek meg egy jogvita megoldásában rejlő objektív követelménynek".

23. Nem értek egyet a belga kormány álláspontjával. Egyértelműen fennáll egy megoldásra váró, valódi jogvita. Az Unibet úgy véli, hogy a promóció tilalma összeegyeztethetetlen az EK 49. cikkel. Azt szeretné, ha ezt a tilalmat jogellenesnek minősítenék, és így szerencsejáték-szervező tevékenységének promócióját jogszerűen folytathassa Svédországban. Az, hogy ez „eljárási eszköz" igénybevételének minősülhet abban az értelemben, hogy a svéd eljárási szabályok alapján rendelkezésre nem álló kereset(forma) megindítására irányul, nem csökkenti az alapjául szolgáló kérdés realitását.

24. Mindezek alapján úgy vélem, hogy az előzetes döntéshozatal iránti kérelem elfogadható.

5 – A 244/80. sz. ügyben 1981. december 16-án hozott ítélet (EBHT 1981., 3045. o.) 18. pontja.

Az első kérdés

25. Első kérdésével az előterjesztő bíróság azt kérdezi, hogy úgy kell-e értelmezni azt a közösségi jogi követelményt, hogy a nemzeti eljárási jogszabályoknak a jogalanyok közösségi jogból eredő jogai számára hatékony jogvédelmet kell biztosítaniuk, hogy a nemzeti anyagi jog rendelkezéseinek az EK 49. cikkel való összeegyeztethetetlensége megállapítására irányuló keresetnek akkor is elfogadhatónak kell lennie, ha az anyagi jogszabályok ezen cikkel való összeegyeztethetősége egyébként csak előzetes kérdésként lehetne vizsgálható, például valamely kártérítési keresetben, nemzeti anyagi jogszabály megsértése miatt indított eljárás vagy bírósági felülvizsgálati eljárás során. [6]

26. Az Unibet úgy véli, hogy erre a kérdésre igenlő választ kell adni. Az észrevételeket benyújtó valamennyi tagállam és a Bizottság ezzel ellentétes álláspontra helyezkedik.

27. Az Unibet először is azzal érvel, hogy a közösségi jog nemzeti joggal szembeni elsőbbségének elvéből és a közösségi jogból eredő jogok védelmének elvéből következik, hogy a jogalanyoknak tényleges kereshetőségi joggal kell rendelkezniük a szóban forgó jogok védelme érdekében. [7] Az Unibetnek az EK-Szerződésből következő joga, hogy szerencsejátékait Svédországban értékesíthesse, és ebben őt jogellenesen akadályozza a promóció tilalma. Így joga van olyan keresetet indítani, amely annak kimondására irányul, hogy szerencsejátékait akadályoztatás nélkül értékesítheti Svédországban, azaz Svédország számára tilos a promóció tilalmának alkalmazása.

28. Az Unibet különösen a Muñoz és Superior Fruiticola ügyben hozott ítéletre [8] hivatkozik, amelyben a Bíróság úgy határozott, hogy a minőségi előírásoknak megfelelőtől eltérő módon értékesítésre kínált zöldségre és gyümölcsre vonatkozó közösségi jogszabályi tilalom tényleges érvényesülése magában foglalja, hogy a kereskedő versenytársával szemben polgári eljárás útján érvényesíthesse a szóban forgó tilalom betartását, még abban az esetben is, ha a nemzeti jog a kereskedő számára nem biztosít jogot a jogszabályok be nem tartásán alapuló polgári kereset indítására.

29. Másrészt az Unibet előadja, hogy a nemzeti bíróságnak – azon kötelezettségéből

6 – Bár a kérdés mindhárom eljárási típust megadja példaként, úgy tűnik, hogy a jelen eset körülményei között csak ezek fogadhatók el (a bírósági felülvizsgálati eljárás tekintetében lásd még a 45. pontot).

7 – A C-106/77. sz. Simmenthal-ügyben 1978. március 9-én hozott ítélet (EBHT 1978., 629. o.) 21. és 22. pontja; a C-213/89. sz., Factortame és társai ügyben 1990. június 19-én hozott ítélet (EBHT 1990., I-2433. o.; a továbbiakban: „Factortame I." ítélet) a C-87/90., C-88/90. és C-89/90. sz., Verholen és társai egyesített ügyekben 1991. július 11-én hozott ítélet (EBHT 1991., I-3757. o.) 24. pontja, valamint a C-185/97. sz. Coote-ügyben 1998. szeptember 22-én hozott ítélet (EBHT 1998., I-5199. o.).

8 – A 253/00. sz. ügyben 2002. szeptember 17-én hozott ítélet (EBHT 2002., I-7289 .o.).

adódóan, hogy a nemzeti jogot a közösségi joggal összhangban kell értelmeznie [9] – a nemzeti jogból eredő, a valamit megállapító (deklaratív jellegű) ítélet meghozatalának kezdeményezéséhez való jogot ki kell terjesztenie [10] a hozzá hasonló felperesekre is.

30. Harmadrészt az Unibet úgy érvel, hogy a svéd jogszabályok értelmében számára elérhető egyéb jogorvoslati lehetőségek nem jelentenek hatékony kereshetőségi jogot. A kártérítés nem helyettesíti megfelelően annak megállapítását, hogy Svédország nem alkalmazhatja a promóció tilalmát, mivel a kártérítés összegét gyakran nagyon nehéz úgy kiszámítani, hogy az teljes mértékben kompenzálja az elszenvedett kárt. Ráadásul az a tény, hogy az ilyen megállapítás iránti kereset nem lehetséges, azt jelenti, hogy az érintettnek a jogsértések további fennállása esetén újabb kártérítési kereset(ek)et kell indítania. Ésszerűtlen az is, ha az érintettet törvénysértésre kényszerítik jogainak érvényesítése érdekében. A közigazgatási határozatok bírósági felülvizsgálatával kapcsolatos rendelkezés csak a kormány vagy valamely közigazgatási hatóság által elfogadott határozatokra alkalmazandó. Az kizárólag abban az esetben lenne alkalmazható, ha az Unibet – üzleti szándékától eltérően – engedélyt kért volna svédországi szerencsejáték-szervezésre, és azt elutasították volna. Végezetül, ha valamely svéd bíróság előzetesen úgy határoz, hogy a promóció tilalma ellentétes a közösségi joggal, ez a határozat nem lenne joghatással más svéd bíróságokra vagy hatóságokra nézve, ha ugyanez a kérdés más kontextusban merülne fel, még akkor sem, ha az Unibet érintett lenne, például büntetőeljárásban vagy a szerencsejátékokról szóló törvény értelmében bírság kiszabásával kapcsolatos ügyben. Nem jelentené tágabb értelemben a jogellenesség megállapítását még az Unibettel szemben sem, és nem kötelezné Svédországot a promóció tilalmának hatályon kívül helyezésére vagy felfüggesztésére. Viszont az olyan ítélet, amely megtiltja a svéd állam számára, hogy az Unibettel szemben alkalmazza a promóció tilalmát, minden olyan esetben kötelező, amelyben a kérdés felvetődhet, például a szerencsejátékokról szóló törvény megsértésével kapcsolatos eljárásban.

31. Az észrevételeket tevő kormányoknak és a Bizottságnak is az az álláspontja, hogy a nemzeti bíróság első kérdésére nemleges választ kell adni. A következőkben felsorolt indokok miatt, amelyek közül már mindegyiket felvetette az említett felek valamelyike, én is ezen a véleményen vagyok, egy lényeges pontosításra is figyelemmel.

32. Véleményem szerint a kiindulópontnak a Rewe I. ügyben hozott ítéletben [11] lefektetett elvnek kell lennie, miszerint az egyes tagállamok nemzeti jogrendszerének feladata a

9 – A C-106/89. sz. Marleasing-ügyben 1990. november 13-án hozott ítélet (EBHT 1990., I-4135. o.).

10 – A bírósági eljárásról szóló törvény 13. fejezetének 2 §-a értelmében: lásd a fenti 4. és 13. pontot.

11 – A 33/76. sz., Rewe kontra Landwirtschatfskammer für das Saarland ügyben 1976. december 16-án hozott ítélet (EBHT 1976., 1989. o.) 5. pontja.

közösségi jogból eredő jogok védelmét biztosító keresetekre vonatkozó eljárási szabályok meghatározása, feltéve hogy ezek a szabályok nem kedvezőtlenebbek, mint azok, amelyek a hasonló tagállami jogi keresetekre vonatkoznak (egyenértékűség elve), másrészt a gyakorlatban nem tehetik lehetetlenné a szóban forgó jogok érvényesítését (tényleges érvényesülés elve). Ezt a megközelítést megerősítette a Rewe II. ügyben hozott ítélet [12], miszerint a Szerződés *nem szándékozott a nemzeti bíróságok előtti eljárásokban* – a közösségi jog betartását biztosítandó – *más jogorvoslati lehetőségeket létrehozni*, mint amelyeket a nemzeti jog megállapított, továbbá a Szerződés által létrehozott jogvédelmi rendszer magában foglalja, hogy a közvetlen hatállyal bíró közösségi rendelkezések betartásának biztosításához *a nemzeti jogban előírt valamennyi keresettípussal* élni lehet.

33. Hasonlóképpen, a Simmenthal-ügyben hozott ítélet [13], amely a nemzeti bíróságok számára kötelezővé tette, hogy a közösségi joggal ellentétes nemzeti jogszabályokat ne alkalmazzák, ezt a kötelezettséget kifejezetten azokra az ügyekre korlátozza, amelyek az érintett nemzeti bíróság vagy az érintett *közösségi jog alkalmazására hatáskörrel rendelkező* bíróságok *hatáskörébe* tartoznak.

34. Ezekre az elvekre a Bíróság folyamatosan hivatkozik, lásd például a Peterbroeck-ítéletet [14], amelyben úgy ítélkezett, hogy vonatkozó közösségi szabályozás hiányában az egyes tagállamok nemzeti jogrendszerének feladata a hatáskörrel rendelkező bíróságok meghatározása és a közösségi jog közvetlen hatályára alapított jogok védelmét a jogalanyok számára biztosító keresetekre vonatkozó eljárási szabályok kialakítása, e szabályok azonban egyrészt nem lehetnek kedvezőtlenebbek, mint azok, amelyek a hasonló tagállami jogi keresetekre vonatkoznak, másrészt nem tehetik a gyakorlatban lehetetlenné vagy rendkívül nehézzé a közösségi jogrend által biztosított jogok gyakorlását.

35. Ezekben a megfogalmazások implicit módon magukban foglalják azt, hogy a nemzeti jogrendszerek nem mentesek a közösségi bírósági felülvizsgálat alól. A tagállami jogszabályoknak egyrészt tiszteletben kell tartaniuk az egyenértékűség és a tényleges érvényesülés elvét. Másrészt, bár főszabály szerint a nemzeti jogszabályok feladata megállapítani valamely jogalany kereshetőségi jogát és eljárásindításhoz fűződő érdekét, a közösségi jog ennek ellenére megköveteli, hogy a nemzeti jogszabályok ne akadályozzák a hatékony bírói jogvédelemhez való jogot. [15] Ennélfogva bizonyos körülmények között a közösségi jog új jogorvoslati lehetőséget *követelhet* meg olyan esetekben, ahol ez az egyetlen módja annak, hogy a közösségi jogból eredő jogok védelme biztosított legyen. [16] A Heylens és társai ügyben hozott ítéletben például a Bíróság úgy ítélkezett, hogy a szabad munkavállaláshoz való jog olyan alapjog, amelyet a

12 – A 158/80. sz., Rewe kontra Hauptzollamt Kiel ügyben 1981. július 7-én hozott ítélet (EBHT 1981., 1805. o.) 44. pontja, utólagos kiemelés.

13 – A fenti 7. lábjegyzetben hivatkozott 21. és 22. pont, utólagos kiemelés.

14 – A C-312/93. sz. ügyben 1995. december 14-én hozott ítélet (EBHT 1995., I-4599. o.) 12. pontja.

15 – A 7. lábjegyzetben hivatkozott Verholen-ítélet 24. pontja.

16 – Mint ahogy ténylegesen ez volt az eset a Factortame I. ügyben.

Szerződés a Közösség minden egyes munkavállalójának egyénileg biztosít, *„a kérdéses jog által biztosított előnyöket elutasító nemzeti hatóság határozatával szembeni bírósági természetű jogorvoslati lehetőség megléte elengedhetetlen* az egyén hatékony jogvédelmének biztosításához". [17] Ehhez hasonlóan a Vlassopoulu-ítéletben a Bíróság úgy ítélkezett, hogy „[a szakmai oklevelek elismerésére vonatkozóan] hozott bármely határozatnak alkalmasnak kell lennie arra, hogy olyan bírósági eljárás tárgyát képezze, amelynek során felülvizsgálható a közösségi jog értelmében vett jogszerűsége." [18]

36. Ebből kifolyólag az általános jogi kontextus vizsgálata. elengedhetetlen annak értékelésekor, hogy a nemzeti eljárási jogszabályok megfelelnek-e a Bíróság által kialakított feltételeknek. Amint azt a Bíróság a Peterbroeck-ítéletben megállapította, „minden esetben, amikor felmerül a kérdés, hogy egy nemzeti eljárási rendelkezés lehetetlenné vagy rendkívül nehézzé teszi a közösségi jog alkalmazását, azt kell megvizsgálni, hogy milyen e rendelkezésnek a különböző nemzeti hatóságok előtt történő egész eljárásban betöltött helye, valamint alkalmazása és sajátosságai." [19] Önmagában az a tény, hogy egy adott jogrendszer nem biztosít speciális kereshetőségi jogot a közösségi jogból eredő valamely jog érvényesítésére, nem jelenti szükségszerűen a hatékony jogvédelem elvének megsértését.

37. Az említett alapelv alkalmazására egy példa a Safalero-ügyben hozott ítélet. [20] Ez az ügy egy olyan közigazgatási intézkedésre vonatkozott, amely azon az alapon engedélyezte a kiskereskedőnek értékesített áruk lefoglalását, hogy az árukon nem tüntették fel a nemzeti jogszabályokban előírt nemzeti típusjóváhagyási jelzést. Egyértelmű volt, hogy a nemzeti jognak ez az előírása összeegyeztethetetlen volt a közösségi joggal. Az importőr kérelmezte a kiskereskedőtől lefoglalt áruk visszaszolgáltatását, de a nemzeti bíróság úgy határozott, hogy az importőr nem volt abban a helyzetben, hogy vitassa a kiskereskedőhöz intézett határozatot. A Bíróság ítélete értelmében az importőr ahhoz fűződő érdeke, hogy kereskedelmi forgalmát ne akadályozzák közösségi joggal ellentétes rendelkezés miatt, kellő védelemben részesül, ha a szóban forgó rendelkezés közösségi joggal való összeegyeztethetetlenségét megállapító bírósági határozatot tudott kieszközölni. Az említett esetben az importőr a szóban forgó kérdést hatóság ellen folytatott eljárás keretében tudta felvetni, megtámadva a részére amiatt kiszabott bírság jogszerűségét, hogy az árukon nem szerepelt a kérdéses típus-jóváhagyási jelzés. A Bíróság arra a következtetésre jutott, hogy ilyen körülmények között a közösségi jogrendben a jogalanyok számára biztosított jogok hatékony bírói jogvédelmének elve nem akadályozza az olyan nemzeti jogszabályokat, amelyek értelmében valamely importőr nem folyamodhat olyan bírósági eljáráshoz, amely hatóságilag elfogadott intézkedést von kétségbe, melynek értelmében kiskereskedőnek eladott árukat foglalnak le, miközben az említett importőr számára adott olyan jogorvoslati lehetőség, amely biztosítja a közösségi jogból eredő jogainak betartását.

17 – A 222/86. sz. ügyben 1987. október 15-én hozott ítélet (EBHT 1987., 4097. o.) 14. pontja, utólagos kiemelés.

18 – A C-340/89. sz. ügyben 1991. május 7-én hozott ítélet (EBHT 1991., I-2357. o.) 22. pontja.

19 – A 14. lábjegyzetben hivatkozott ítélet 14. pontja.

20 – A C-13/01. sz. ügyben 2003. szeptember 11-én hozott ítélet (EBHT 2003., 8679. o.)

38. Ez a megközelítés azt tükrözi, hogy a hatékony jogvédelem elve önmagában olyan általános jogelvet tükröz, amely a tagállamok közös alkotmányos hagyományain nyugszik. Ezt az elvet, a tisztességes tárgyaláshoz való jogot, az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló európai egyezmény 6. cikkének (1) bekezdése alapozza meg, és az EU 6. cikk (2) bekezdés értelmében jelenleg a közösségi jog általános alapelve. Azáltal, hogy magában foglalja a „bírósághoz való jogot", melynek egyik szempontja a nem korlátlan hozzáférési jog, az egyezmény 6. cikkének (1) bekezdése implicit módon hozzáférési jogot követel meg egy adott üggyel kapcsolatos felülvizsgálat végett. A kérdéses hozzáférés korlátozása csak akkor felel meg a 6. cikk (1) bekezdésének, ha nem érinti hátrányosan a szóban forgó jog lényegét, ha törvényes célja van, és ha ésszerű arányossági összefüggés áll fenn az alkalmazott eszköz és az elérni kívánt cél között. [21]

39. Ebben az összefüggésben visszatérek az előterjesztő bíróság első kérdésében felvetett problémához.

40. A jelen esetben egyfelől nyilvánvaló, hogy a magasabb szintű nemzeti jogi normákkal való összeegyeztethetetlenség megállapítására irányuló svéd eljárási szabályok nem kedvezőbbek, mint azok, amelyek a közösségi joggal való összeegyeztethetetlenség megállapítására irányulóakra alkalmazandóak; tulajdonképpen úgy tűnik, hogy éppen az ellenkezője igaz. [22]

41. Másfelől, az előzetes döntéshozatalra utaló végzésből [23] az is kitűnik, hogy a gyakorlatban az Unibet helyzetében lévő jogalany számára nem lehetetlen a közösségi jogból eredő jogainak érvényesítése.

42. Itt hangsúlyoznom kell, hogy a Bíróság köteles elfogadni az előterjesztő bíróság által megadott nemzeti eljárási szabályok elemzését. Érvelésemet tehát arra kell alapoznom, hogy a nemzeti eljárási szabályok alapján az Unibet számára nem adott a lehetőség olyan kereset indítására, amely kizárólag annak megállapítását kéri, hogy a promóció tilalma a közösségi joggal összeegyeztethetetlen, noha az Unibet megpróbálta megtámadni a kérdéses feltevést. [24]

43. Az előterjesztő bíróság továbbá arra is kitért, hogy ugyan a nemzeti jogszabályok nem engedélyezik az Unibet számára, hogy

21 – Lásd például az Emberi Jogok Európai Bírósága Golder kontra Egyesült Királyság ügyben 1975. február 21-én hozott ítéletének (1979–1980) 1 [EHRR, 524. o.] 36. §-át, a Klass és társai kontra Németország ügyben 1978. szeptember 6-án hozott ítéletének (1994) 18 [EHRR, 305. o.] 49. §-át, az Ashingdane kontra Egyesült Királyság ügyben 1985. május 28-án hozott ítéletének (1985) 7 [EHRR, 528. o.] 55. és 57. §-át, valamint a Lithgow és társai kontra Egyesült Királyság ügyben hozott ítéletének (1986) 8 [EHRR, 329. o.] 194. §-át.

22 – Lásd a fenti 3. pontot.

23 – A tárgyalás során tett észrevételekkel módosítva: lásd a fenti 46. pontot.

24 – Lásd a 116/84. sz. Roelstraete-ügyben 1985. június 5-én hozott ítélet (EBHT 1985., 1705. o.) 10. pontját, a C-412/96. sz., Kainuun Liikenne kontra Pohjolan Liikenne ügyben 1998. szeptember 17-én hozott ítélet (EBHT 1998., I-5141. o.) 22. pontját és a C-343/96. sz. Dilexport-ügyben 1999. február 9-én hozott ítélet (EBHT 1999., I-579. o.) 51. pontját.

önálló (külön) keresetet indítson a promóció tilalma érvényességére vonatkozóan, három egyéb módon terjesztheti a kérdést bíróság elé. Először is, ha az Unibet a reklámozási tilalmat megsértve jár el, és a svéd hatóság ellene keresetet indít, elérheti, hogy a bíróságok megvizsgálják az említett tilalom közösségi joggal való összeegyeztethetőségét. Másodszor, az Unibet ugyanezt az összeegyeztethetőségi kérdést vizsgáltathatja jelenleg az első fokon eljáró rendes bíróság előtt folyó kártérítési kereset tárgyalására illetékes bíróságokkal. Harmadszor, az előterjesztő bíróság azt állítja, hogy „ezzel kapcsolatban figyelembe kellett venni a fentiekben említett bírósági felülvizsgálat lehetőségét is"; ez nyilvánvaló utalás a szerencsejátékokról szóló törvényre.

44. Az első lehetőséget illetően nem hiszem, hogy az a nemzeti jogrendszer, amelyben valamely jogalany az említett jogokat a nemzeti bíróság előtt csak úgy tudná érvényesíteni, ha előbb megsértené a nemzeti jogot, eleget tenne a közösségi jogból eredő jogok hatékony védelmére vonatkozó követelménynek. A jogalany nem hozható olyan helyzetbe, hogy csak törvénysértéssel vizsgáltathassa felül valamely törvény jogszerűségét. Különösen nem értek egyet azzal a több kormány által is előterjesztett érvvel, miszerint ennek analógiájára alkalmazhatók a közösségi jog által a közvetett keresetek elfogadhatóságát korlátozó tényezők, nevezetesen az, hogy valamely jogalany a közösségi bíróságok előtt általában nem indíthat a közösségi aktusok megsemmisítése iránti keresetet, még akkor sem, ha a nemzeti jogszabályok szerint meg kell sértenie a közösségi intézkedést, mielőtt annak érvényességére vonatkozó kérdést vethetne fel a nemzeti bíróság előtt. [25]

45. Így tehát nem tudok egyetérteni az előterjesztő bírósággal abban, hogy az Unibet közösségi jogból eredő jogai hatékony védelmet élveznek abból kifolyólag, hogy amennyiben megsérti a reklámozási tilalmat, és valamely svéd hatóság keresetet indít, akkor elérheti, hogy a bíróságok megvizsgálják az említett tilalom közösségi joggal való összeegyeztethetőségét.

46. Arról sem vagyok meggyőződve, hogy az előterjesztő bíróság által említett harmadik lehetőség, nevezetesen a szerencsejátékokról szóló törvénnyel összefüggésben folytatott bírósági felülvizsgálat kielégítő eszköz lenne ahhoz, hogy az Unibet bíróság előtt érvényesítse jogait. Az előzetes döntéshozatalra utaló végzés meglehetősen pontatlan azt illetően, hogy a promóció tilalma alól melyek a jogszabályban foglalt kivételek, és hogyan lehet azokat segítségül hívni. A tárgyaláson a svéd kormány elismerte, hogy a kérdéses kivételeket nem azért nevezték meg, hogy az alapeljárásbeli ügyhöz hasonló helyzeteket oldjon meg, továbbá azt sem tudta meg-

25 – A C-263/02. P. sz., Bizottság kontra Jégo-Quéré ügyben 2004. április 1-jén hozott ítélet (EBHT 2004., I-3425. o.) 33. és 34. pontja.

mondani, hogy amennyiben ilyen helyzetben eltérésre kapott volna lehetőséget, ilyen értelmű kéréssel lépett volna-e fel. Ezenkívül a Bíróság kitartóan felvetett kérdéseire a svéd kormánytól válaszul kapott információk sem győznek meg arról, hogy ha az Unibet kérelmezte volna, hogy számára eltérést biztosítsanak, akkor a kérelem szükségképpen bírósági felülvizsgálatnak alávethető közigazgatási határozatot eredményezett volna.

47. Ennek alapján továbbra is felmerül a kérdés, hogy a kártérítési kérelem (az Unibet eredeti kérelmének (ii) pontja) kielégítő eszköz-e az Unibet számára ahhoz, hogy a közösségi jogra alapozott igényét a svéd bíróságokkal vizsgáltassa meg. A szóban forgó kérelmet ugyanis elfogadhatónak nyilvánították. A kérelem vizsgálata még folyamatban van, és az Unibet ideiglenes intézkedés iránti második kérelmének alapját képezi.

48. Úgy tűnik, hogy az előterjesztő bíróság, az Unibet és a svéd kormány egyetért abban, hogy a keresetet tárgyaló bíróságnak kell megvizsgálnia az Unibet azon kérelmét, hogy a promóció tilalma összeegyeztethetetlen a közösségi joggal, és ha ez a bíróság elfogadja a szóban forgó érvet, az az alaptörvény 11. fejezetének 14. §-a értelmében köteles lesz eltekinteni a tilalom alkalmazásától.

49. Az Unibet azt kifogásolja, hogy nem magától értetődő a kártérítési kereset megindíthatósága, mivel a gazdasági veszteség számszerűsítése bizonytalan és bonyolult. Az eljárási autonómia elvének alkalmazásával azonban nem azt kell vizsgálni, hogy mindez nehézkes-e, vagy sem (a kártérítési keresetek általában nehezebben érvényesíthetőek), hanem annak, hogy mindez ennek ellenére tiszteletben tartja-e mind az egyenértékűség, mind a tényleges érvényesülés elvét. Véleményem szerint igen. A jelen döntéshozatali eljárásban a Bíróság rendelkezésére álló dokumentumok alapján különösen nem tudom elfogadni, hogy a számszerűsítés gyakorlati problémái elegendőek ahhoz, hogy a kártérítési kérelmeket „a gyakorlatban lehetetlenné vagy rendkívül nehézzé" tegyék. [26] Másrészt, ha alapvetően ez lenne a helyzet, az aláásná a Bíróság ítélkezési gyakorlatát abban az értelemben, hogy a tagállamok kötelesek lennének megtéríteni a jogalanyok számára mindazokat a veszteségeket és károkat, amelyeket a közösségi jog megsértésével okoztak, és amelyekért felelősségre vonhatók, továbbá abban az értelemben, hogy a szóban forgó kötelezettség az érintett jogalany számára hatékony védelmet biztosít. [27]

50. Mi a teendő az Unibet azon érvével, miszerint abban az esetben is, ha érvényesíteni tudja kártérítési igényét, a kereset olyan természetű, hogy az eredmény csak a pillanatnyi esetben lenne kötelező – nem bírna *erga omnes* hatállyal, és jövőbeli segítséget sem jelentene az Unibet számára, amely köteles lenne újra meg újra kereseteket benyújtani?

26 – A 14. lábjegyzetben hivatkozott Peterbroeck-ítélet 12. pontja.

27 – A C-6/90. és C-9/90. sz., Francovich egyesített ügyekben 1991. november 19-én hozott ítélet (EBHT 1991., I-5357. o.) 37. pontja. A C-91/92. sz. Faccini Dori-ügyben 1994. július 14-én hozott ítéletben (EBHT 1994., I-3225. o.) a Bíróság elutasította az irányelvek közvetlen hatályának „horizontális" kiterjesztését, ehelyett kitartott amellett, hogy a hatékony védelmet a következetes értelmezés elve biztosíthatja, a kártérítési kérelem lehetőségével alátámasztva (lásd a 27. pontot).

51. Nem tartozik a hatáskörömbe annak vizsgálata, hogy pontosan milyen hatással lenne a svéd jogra egy adott bíróság valamely konkrét határozata: ez a kérdés a nemzeti bíróság illetékességébe és hatáskörébe tartozik. A tárgyaláson a svéd kormány azt javasolta, hogy – joghatásától függetlenül – valamely nemzeti bíróság olyan értelmű határozatát, hogy a promóció tilalma valamely magasabb szintű közösségi jogszabállyal ellentétes, a kormány szükségképpen közelebbről megvizsgálná, és minden valószínűség szerint jogszabályi módosításokra kerülne sor. Akár ez a helyzet, akár nem, számomra úgy tűnik, hogy amennyiben az Unibet valamely kártérítési keresetben a közösségi jog szempontjából egyszer kedvező határozatot ér el, de azt nem követi jogszabálymódosítás, és ezért második (vagy harmadik) kártérítési keresetet kell indítania, komoly indítéka lehetne azt állítani, hogy Svédország súlyosan és nyilvánvalóan megsértette a közösségi jogból eredő kötelezettségeit, és az Unibet minden további nélkül további kártérítésre lenne jogosult. Ilyen körülmények között számomra úgy tűnik, hogy a szóban forgó kérelemmel összefüggésében igenis jogosult lenne ideiglenes intézkedésre, a közösségi jogból eredő jogainak hatékony védelme érdekében. [28]

52. Ezek alapján úgy vélem, hogy az Unibet számára adott olyan kártérítési kereset lehetősége, amellyel összefüggésben a promóció tilalma közösségi joggal való összeegyeztethetetlenségére vonatkozó kifogása *szükségképpen vizsgálat tárgyát képezi*, azt jelenti, hogy a közösségi jogból eredő jogai megfelelő védelmet élveznek, bár a nemzeti eljárási szabályok értelmében nem indíthat az összeegyeztethetetlenség megállapítása iránti külön keresetet.

53. Nem vagyok meggyőződve arról, hogy a Muñoz és Superior Fruiticola ügyben hozott ítélet [29], amelyre az Unibet hivatkozik, más következtetésre jut. A szóban forgó ügyben a Bíróság megállapította, hogy a felpereseknek – gyümölcskereskedőknek – jogukban állt a közvetlenül alkalmazandó közösségi jogszabályokban előírt kötelezettséget érvényesíteni [30], melynek értelmében valamely versenytárs ellen folyatott polgári eljárás keretében nem kellett értékesítésre felajánlaniuk az elfogadott minőségi előírásoknak nem megfelelő gyümölcsöket. Úgy tűnik azonban, hogy az ilyen kereshetőségi jog hiányában a felpereseknek *nem lett volna lehetőségük* a kérdéses jog érvényesítésére. [31] A jelen ügyben, amint azt a fentiekben jeleztem, nem ez a helyzet.

54. Az Unibet érve, miszerint a nemzeti bíróság azon kötelezettségéből kifolyólag, hogy a nemzeti jogot a közösségi jognak megfelelően kell értelmeznie, arról sem győz

28 – Lásd a lenti 85. pontot.

29 – A 8. lábjegyzetben hivatkozott ítélet.

30 – A gyümölcs- és zöldségpiac közös szervezéséről szóló, 1972. május 18-i 1035/72/EGK tanácsi rendelet (HL L 118., 1972.5.20., 1. o.), valamint a gyümölcs- és zöldségpiac közös szervezéséről szóló, 1996. október 28-i 2200/96/EK tanácsi rendelet (HL L 297., 1996.11.21., 1. o.; magyar nyelvű különkiadás 3. fejezet, 20. kötet, 55–82. o.).

31 – Bír az ítélet lakonikus, a tények alapján – ahogyan azt a Bíróság ismertette – feltételezhető, hogy ez az ok-okozati összefüggés túlságosan távol esne egy kártérítési keresettől.

meg, hogy a nemzeti bíróságnak a nemzeti jog értelmében a hozzá hasonló felperesekre ki kell terjesztenie a megállapítást tartalmazó ítélet kérelmezése iránti jogot [32].

55. Az Unibet a Marleasing-ítéletre [33] hivatkozik feltevésének alátámasztására. A szóban forgó ügyben a Bíróság ítélete értelmében azáltal, hogy a nemzeti jogot alkalmazta, „az értelmezésére hivatott nemzeti bíróságnak azt *lehetőleg*" a közösségi jog „szövegére és célkitűzéseire figyelemmel kell értelmeznie ". [34] Véleményem szerint ez a kikötés kritikus. [35] A Bíróság nem kéri a nemzeti bíróságoktól, hogy a nemzeti jog mesterséges vagy erőltetett értelmezését írják elő. Amint azt a Bíróság a Murphy és társai ítéletben [36] megállapította, ez a kötelezettség „a nemzeti jog értelmében [a nemzeti bíróság] mérlegelési jogkörébe eső keretek között alkalmazandó". Nyilvánvaló, hogy a Bíróság célja, hogy bizonyos körülmények esetén értelmezés útján ne legyen lehetséges az alkalmazandó közösségi jog által előírt eredményt elérni. [37] A jelen ügyben a svéd kormány kifejezetten és hangsúlyozottan tagadja, hogy a nemzeti jog lehetőséget adhatna az Unibet által támogatott értelmezésre. Ez a gondolatmenet összhangban van az előterjesztő bíróság előzetes döntéshozatalra utaló végzésében foglalt, több tudományos értekezésre hivatkozó álláspontjával [38].

56. A fenti megfontolások fényében tehát úgy vélem, hogy az előzetes döntéshozatalra előterjesztett első kérdésre nemleges választ kell adni. Abból a kettős feltevésből indulok ki, hogy amennyiben a nemzeti bíróság a promóció tilalmának a közösségi joggal való összeegyeztethetőségére vonatkozó előzetes kérdést illetően az Unibet javára ítélkezik, az Unibet számára valamilyen tényleges intézkedést *fog biztosítani*, és ez az intézkedés hatékony *lesz*. [39] A Bírósághoz benyújtott dokumentumok a szóban forgó előzetes döntéshozatali kérdéssel összefüggésben arra engednek következtetni, hogy valószínűleg pontosan ez a helyzet, de egyik feltevés sem teljesen bizonyos. Hangsúlyozom, hogy amennyiben a kártérítési vonal valójában *nem* biztosít olyan védelmet, amely a gyakorlatban lehetővé tenné, hogy az Unibet a közösségi jogból eredő bármilyen jogot érvényesítsen, miután ezeket a jogokat a nemzeti bíróság elismeri, mindenképpen új jogorvoslati lehetőséget kell teremteni, ha Svédország eleget kíván tenni a közösségi jogból eredő kötelezettségeinek. [40]

32 – Tulajdonképpen a bírósági eljárásról szóló törvény 13. fejezetének 2. §-a: lásd a fenti 4. és 13. pontot.

33 – A 9. lábjegyzetben hivatkozott ítélet.

34 – 8. pont, utólagos kiemelés. Bár a Marleasing-ítélet olyan kötelezettségre vonatkozott, hogy a nemzeti jogot egy irányelv ismeretében kell értelmezni, a Bíróság ugyanezt az elvet alkalmazta a Szerződés rendelkezéseire: a 157/86 sz., Murphy és társai ügyben 1988. február 4-én hozott ítélet (EBHT 1988., 673. o.).

35 – Bár a kikötést az ítélet rendelkező része tartalmazza, az állandó ítélkezési gyakorlat szerint az ítéletek rendelkező részét a határozat egyik korábbi pontjának ismeretében kell értelmezni (a 135/77. sz. Bosch-ügyben 1978. március 16-án hozott ítélet [EBHT 1978., 855. o.] 4. pontja). Ez a kikötés mindenestere tükröződik több későbbi ítélet rendelkező részében: lásd a 27. lábjegyzetben fent hivatkozott Faccini Dori-ítéletet, a C-240/98.–C-244/98. sz., Océano Grupo Editorial és Salvat Editores egyesített ügyekben 2000. június 27-én hozott ítéletet (EBHT 2000., I-4941. o.) és a C-397/01.–C-403/01. sz., Pfeiffer és társai egyesített ügyekben 2004. október 5-én hozott ítéletet (EBHT 2004., I-8835. o.).

36 – A 34. lábjegyzetben hivatkozott ítélet.

37 – Lásd például a C-334/92. sz. Wagner Miret-ügyben 1993. december 16-án hozott ítélet (EBHT 1993., I-6911. o.) 22. pontját és a rendelkező rész 2(b) pontját, a 27. lábjegyzetben hivatkozott Faccini Dori-ítélet 27. pontját, valamint a C-462/99. sz., Connect Austria ügyben 2003. május 22-én hozott ítélet (EBHT 2003., I-5197. o.) rendelkező részének 1. pontját.

38 – Sőt, a fent említett két másik bíróságéval is.

39 – Lásd a fenti 51. pontot.

40 – Lásd a Factortame I. ítéletet.

57. Végül megjegyezném, hogy – amint arra kitértem – a szóban forgó kérdés azt veti fel, hogy a közösségi jognak az a követelménye, miszerint a nemzeti eljárási szabályoknak a jogalanyok közösségi jogból eredő jogai hatékony védelmét kell biztosítaniuk, azt jelenti, hogy a nemzeti anyagi jog rendelkezéseinek az EK 49. cikkel való összeegyeztethetetlensége megállapítására irányuló keresetnek akkor is elfogadhatónak kell lennie, ha az anyagi jogi rendelkezések ezen cikkel való összeegyeztethetősége egyebekben csak közvetett módon lehetne vizsgálható, például kártérítési kereset [tárgyalása kereté]ben, *nemzeti anyagi jogszabály megsértése miatt indított eljárás vagy bírósági felülvizsgálati eljárás során* [41].

58. A fentiekben már kitértem arra, hogy véleményem szerint valamely nemzeti jogrendszer akkor tesz eleget a közösségi jogból eredő jogok hatékony védelmére vonatkozó követelménynek, ha a jogalanyok a szóban forgó jogokat tagállami bíróság előtt csak úgy tudnák érvényesíteni, ha előbb megsértenék a nemzeti jogot.

59. A Bírósághoz eljuttatott információk alapján arról sem vagyok meggyőződve, hogy a jelen ügy körülményei között lenne mód bírósági felülvizsgálati eljárásra.

60. Ezért az első kérdést átfogalmaznám és meg is válaszolnám. Mindezek alapján úgy vélem, hogy a közösségi jog nem követeli meg, hogy lehetséges legyen olyan önálló (külön) kereset indítása, amely bizonyos nemzeti anyagi jogi rendelkezések EK 49. cikkel való összeegyeztethetetlenségének megállapítására irányul, és amelyben rá lehet mutatni, hogy ezt a kérdést kártérítési keresetben előzetes döntéshozatali kérdésként kell vizsgálni, olyan feltételek mellett, amelyek nem kedvezőtlenebbek, mint a tagállami keresetekre vonatkozó feltételek, és amelyek a felperes számára nem teszik lehetetlenné vagy rendkívül nehézzé a közösségi jogból eredő jogainak érvényesítését.

A második kérdés

61. Második kérdésével az előterjesztő bíróság azt veti fel, hogy a hatékony jogvédelem közösségi jogi követelménye azt jelenti-e, hogy a nemzeti jogrendszernek ideiglenes jogvédelmet kell biztosítania, amelynek során a feltételezetten a közösségi jogon alapuló jog gyakorlását megakadályozó nemzeti jogszabályok alkalmazásától el lehet tekinteni az egyén tekintetében, úgy, hogy ez utóbbi gyakorolhatja az adott jogot mindaddig, amíg valamely nemzeti bíróság e jog fennállásáról jogerős határozatot hoz.

41 – Utólagos kiemelés.

62. Az Unibet álláspontja szerint erre a kérdésre igenlő választ kell adni. A közösségi jog az Unibet számára korlátlan jogot biztosít arra, hogy ideiglenes intézkedés iránti kérelmét valamely nemzeti bírósággal vizsgáltassa meg, mivel a nemzeti bíróságok feladata, hogy a jogalanyok számára tényleges keresheti jogot biztosítson, ha a közösségi jogból eredő jogaik sérülnek. A Bíróság a Factortame I. ügyben [42] és a Zuckerfabrik-ügyben [43] hozott ítéleteiben kimondta, hogy a közösségi jogból eredő jogok hatékony bírói védelme ideiglenes intézkedéshez való jogot biztosít.

63. Az észrevételeket tevő kormányok és a Bizottság lényegében úgy vélik, hogy a második kérdésre nemleges választ kell adni. Valamennyien elismerik, hogy a Factortame I. ítélet alapján fennállhat az ideiglenes jogvédelemre vonatkozó kötelezettség, de álláspontjuk szerint a második kérdésre adott igenlő válasz nem következik szükségszerűen ebből a feltevésből. Egyetértek. A közösségi jog a felperes számára nem biztosít abszolút jogot arra, hogy ideiglenes intézkedés iránti kérelmét valamely nemzeti bírósággal vizsgáltassa meg, függetlenül a körülményektől.

64. A kiindulópont természetesen a Factortame I. ítélet. Abban az ügyben a felperesek először annak megállapítását kérték, hogy valamely nemzeti jogszabály bizonyos rendelkezései összeegyeztethetetlenek voltak az EK-Szerződéssel, azt követően kártérítést, majd pedig ideiglenes intézkedés elrendelését kérték a jogvita végleges eldöntéséig. Elfogadott volt, hogy a nemzeti bíróságok elvileg hatáskörrel rendelkeztek a kért megállapítás megtételére, mégis előzetes döntéshozatalért folyamodtak azon kérdést illetően, hogy a vonatkozó rendelkezések valójában összeegyeztethetetlenek voltak-e az EK-Szerződéssel. [44] Az ideiglenes intézkedés kérdésével kapcsolatban viszont a nemzeti jog értelmében a nemzeti bíróságok nem rendelkeztek hatáskörrel a jogszabály végrehajtásának átmeneti felfüggesztésére. Ezért egy különálló előzetes döntéshozatali kérdés felvetésére került sor azt illetően, hogy a közösségi jog előírja-e, hogy a nemzeti bíróság megfelelő esetben ilyen átmeneti intézkedést hozzon.

65. A Bíróság úgy ítélkezett, hogy a közösségi jog tényleges érvényesülése akadályba ütközik, ha valamely nemzeti jogszabály megakadályozhat valamely közösségi jog hatálya alá tartozó jogvitával megkeresett bíróságot abban, hogy az ideiglenes intézkedéseket hozzon a közösségi jog alapján kérelmezett jogok fennállásával kapcsolatban később meghozandó határozat tényleges érvényesülése érdekében. Következésképpen valamely olyan bíróság, amely az adott körülmények között ideiglenes intézkedést *rendelne el*, ha nem nemzeti jogszabályról

42 – A 7. lábjegyzetben hivatkozott ítélet.

43 – A C-143/88. és C-92/89. sz., Zuckerfabrik Süderdithmarschen és Zuckerfabrik Soest egyesített ügyekben 1991. február 21-én hozott ítélet (EBHT 1991., I-415. o.)

44 – A C-221/89. sz. Factortame-ügyben 1991. július 25-én hozott ítéletben (EBHT 1991., I-3905. o.) (a továbbiakban: „Factortame II. ítélet") a Bíróság úgy határozott, hogy bizonyos anyagi rendelkezések az EK-Szerződés 52 cikkével (a jelenlegi számozás szerinti EK 43. cikk) ellentétesek.

lenne szó, köteles lenne a kérdéses jogszabályt figyelmen kívül hagyni. A Bíróság ezért úgy határozott, hogy azon nemzeti bíróság, amely az előtte folyó, közösségi jogot érintő ügyben úgy ítéli meg, hogy az ideiglenes intézkedés elrendelése előtti kizárólagos akadályt nemzeti jogszabály képezi, köteles figyelmen kívül hagyni a kérdéses jogszabályt.

66. A Factortame I. ítélettel ellentétben, amely egy nemzeti jogszabálynak a Szerződés biztosította jogokkal való állítólagos összeegyeztethetetlenségére vonatkozott, a Zuckerfabrik-ítélet [45] egy közösségi rendeleten [46] alapuló nemzeti intézkedésre vonatkozott, amelynek érvényességét nemzeti bíróság előtt támadták meg. Ez a bíróság azt a kérdést vetette fel, vajon a jelenlegi EK 249. cikk második bekezdése, amely arról rendelkezik, hogy a rendelet teljes egészében kötelező és közvetlenül alkalmazandó valamennyi tagállamban, a nemzeti bíróságoktól megtagadta-e, hogy valamely közösségi rendelet alapján elfogadott nemzeti intézkedés végrehajtását felfüggeszthesse.

67. A Bíróság a Factortame I. ítéletben hozott határozatára hivatkozott, és megállapította, hogy az ideiglenes jogvédelemnek, amelyet a közösségi jog a nemzeti bíróságok előtt a jogalanyok számára biztosít, változatlannak kell maradnia, függetlenül attól, hogy azok nemzeti jogi rendelkezések közösségi joggal való összeegyeztethetőségét vagy másodlagos közösségi jogszabályok érvényességét vitatják, tekintettel arra, hogy a jogvita mindkét esetben magán a közösségi jogon alapul. Következésképp az EK 249. cikk nem akadályozza a nemzeti bíróságok arra vonatkozó hatáskörét, hogy valamely közösségi rendelet alapján elfogadott nemzeti közigazgatási intézkedés végrehajtását felfüggesszék.

68. Így tehát két helyzetet kell megkülönböztetni. Az első – a Zuckerfabrik-ítélethez hasonlóan – közösségi intézkedés megtámadására vonatkozik, és a felperes az azt végrehajtó nemzeti intézkedés ideiglenes felfüggesztését kéri. A második – a Factortame I. ítélethez hasonlóan – nemzeti jogszabályt támad meg azon az alapon, hogy az összeegyeztethetetlen a közösségi joggal, és a felperes a kérdéses nemzeti jogszabály ideiglenes felfüggesztését kéri. A jelen ügy egyértelműen a második kategóriába tartozik.

69. Ahogyan arra a Bizottság rámutat, az Unibet két kérelmet nyújtott be ideiglenes intézkedések iránt: az elsőt az alapkeresetével kapcsolatban, amelyben annak megállapítását kérte, hogy jogában áll-e úgy értékesíteni szolgáltatásait, hogy közben ne akadályozza a promóció tilalma; a másodikat a közösségi jog megsértése miatti kártérítési keresetével kapcsolatban.

70. Az első kérelem esetében az előzetes döntéshozatalra utaló végzésből kitűnik,

45 – A 43. lábjegyzetben hivatkozott ítélet.

46 – Az 1986/87. gazdasági évre vonatkozóan különleges veszteségpótló hozzájárulás cukorágazatban történő bevezetéséről szóló, 1987. július 2-i 1914/87/EGK tanácsi rendelet (HL L 183., 1987.7.3., 5 o.).

hogy a nemzeti bíróság különösen azt kívánja megtudni, hogy a közösségi jog megköveteli-e, hogy valamely nemzeti bíróság elrendelje a promóció tilalmának ideiglenes felfüggesztését olyan körülmények között, hogy az alapkereset összeegyeztethetetlenség megállapítására irányul, ami a nemzeti jogban elfogadhatatlan.

71. Mivel nem hiszem, hogy a jelen ügy körülményei között a közösségi jog megköveteli, hogy az ilyen önálló (külön) alapkereset elfogadható legyen, az is a véleményem, hogy a közösségi jog egyértelműen nem követeli meg, hogy ilyen körülmények között ideiglenes intézkedést lehessen elrendelni. Ezt a nézetet osztja a belga, a finn, a görög, a német és a svéd kormány, valamint a Bizottság is.

72. Véleményem szerint ez a következtetés az ideiglenes intézkedések természetéből is következik. Továbbá a Bíróság ítélkezési gyakorlatában is tükröződik. A Factortame I. ítéletben, amely a jelen ügyhöz hasonlóan valamely nemzeti jogszabály ideiglenes felfüggesztése iránti kérelemre vonatkozott, a Bíróság úgy határozott, hogy „a közösségi jog tényleges érvényesülése [...] ugyanúgy akadályba ütközne, ha egy nemzeti jogszabály megakadályozhatná a közösségi jog alapján megítélendő *jogvitában eljáró bíróságot* az átmeneti intézkedések elrendelésében" [47] „a közösségi jogra alapított jogok fennállására vonatkozóan meghozandó határozat tényleges érvényesülése érdekében" [48] Véleményem szerint egy bíróság nem tekinthető „jogvitában eljáró"-nak olyan körülmények között, ahol az alapkereset a nemzeti jog által nem elismert keresetforma, és a közösségi jog értelmében sem követelmény.

73. A második kérelmet illetően ennek az ellenkezője igaz. A közösségi jog megsértése miatt indított kártérítési kérelem (melynek keretében a promóció tilalmának közösségi joggal való összeegyeztethetősége képezi a vizsgálat tárgyát) a nemzeti jogban elfogadható.

74. Egyértelmű, hogy ilyen körülmények között a szóban forgó kreéelm tárgyában eljáró bíróságnak képesnek kell lennie átmeneti intézkedések elrendelésére.

75. Ez azonban nem jelenti azt, hogy egy adott kérelem tárgyában eljáró nemzeti bíróságnak szükségszerűen képesnek (kevésbé *kötelesnek*) kell lennie minden elképzelhető formájú átmeneti intézkedés elrendelésére. Épp ellenkezőleg, a Bíróság által elfogadott szövegezésből az következik, hogy annak az ideiglenes intézkedésnek, amelynek elrendelésére a nemzeti bíróságnak képesnek kell lennie, olyan intézkedésnek kell lennie, amely alkalmas a jogerős ítélet tényleges érvényesülésének biztosítására.

47 – 21. pont, utólagos kiemelés. A rendelkező rész szövege kötelezettséget is tartalmaz, miszerint „egy nemzeti bíróság, amely *az előtte folyó, közösségi jogra vonatkozó ügyben* úgy ítéli meg, hogy az ideiglenes intézkedések elrendelésének kizárólagos akadálya valamely nemzeti jogszabály." (utólagos kiemelés). Egy ügy csak akkor folyik valamely bíróság „előtt", ha előfeltétele az, hogy elfogadható. Ezt a megközelítést az ítélet francia nyelvű szövegezése is alátámasztja, amely a következőkre hivatkozik: „le juge saisi d'un litige" és „la juridiction nationale [...] saisie d'un litige" (rendelkező rész).

48 – A Factortame I. ítélet 21. pontja.

76. Az Unibet a tárgyaláson azt állította, hogy a jelen ügy egy „svéd Factortame I." ügy, és az alapkérdés ugyanaz. Én azonban úgy vélem, hogy a két ügy között alapvető eltérés van. Bár a Factortame I. ügyben, mint ahogyan a jelen ügyben is, a felperesek kártérítést követeltek, és a megtámadott nemzeti jogszabály ideiglenes felfüggesztését kérték, *elsődleges* kérelmük a kérdéses jogszabály alkalmazásától való eltekintés megállapítására irányult. [49] Ez a kereset a nemzeti jogban elfogadható volt. [50] Ennélfogva a kért ideiglenes intézkedés közvetlenül kapcsolódott a kért fő intézkedéshez. A nemzeti bíróság ezenkívül megállapította, hogy a felperesek állításai, miszerint helyrehozhatatlan kárt szenvednek, ha az általuk kért ideiglenes intézkedés elrendelésére nem kerül sor, és megnyerik az alapeljárást, megalapozottak voltak. [51]

77. A jelen ügyben ezzel ellentétben a második kérdés alapvetően az Unibet ideiglenes intézkedések iránti kérelmére vonatkozott, mely a svéd államtól a promóció tilalma hatásainak kompenzálásával kapcsolatos kártérítési kérelmével függ össze (eredeti keresetének (ii) pontja). Nem egyértelmű, hogy valamely kártérítést elrendelő jogerős ítélet hogyan érvényesíthető ténylegesen az Unibet által kért ideiglenes intézkedéssel, nevezetesen annak elrendelésével, hogy a promóció tilalma és az annak megsértését sújtó szankciók ellenére az Unibetnek a jogerős ítélet meghozataláig jogában áll meghatározott értékesítési intézkedéseket tenni. Az átmeneti intézkedések iránti kérelem tehát nem kapcsolódik az alapkeresethez. Ilyen esetben úgy vélem, hogy a közösségi jog megköveteli a szóban forgó ideiglenes intézkedések elrendelését.

78. Ezenkívül, a jelen ügyben a *kártérítési* kérelemre vonatkozó jogerős ítéletet nem „szükséges" tartóssá tenni. Ha a szóban forgó ítéletben a Högsta Domstolen úgy határoz, hogy az Unibet közösségi jogból eredő jogai sérültek, a svéd állam köteles kártérítést fizetni; feltételezhető, hogy a svéd állam eleget tesz ennek az ítéletnek.

79. Az Unibet azt állítja, hogy az ABNA-ítélettel [52] összhangban a jogalanynak ugyanazt az ideiglenes jogvédelmet kell biztosítani, ha a nemzeti jogszabályok közösségi joggal való összeegyeztethetősége vitatott, valamint akkor is, ha valamely közösségi intézkedés érvényessége vitatott. Mivel a jogalanyok valamely közösségi intézkedésnek az EK 243. cikk alapján történő vitatása esetén ideiglenes intézkedésekre jogosultak, ugya-

49 – Lásd a tárgyalásra készített jelentés 7. pontját és az ítélet 10. pontját.

50 – Lásd a tárgyalásra készített jelentés 23. pontját. Az angol közigazgatási jog lehetővé teszi, hogy elsődleges keresetként megállapítás iránti keresetet lehessen indítani. A svéd közigazgatási jog ezt nem teszi lehetővé.

51 – Ugyanott, 10. pont.

52 – A C-453/03., C-11/04., C-12/04. és C-194/04. sz. egyesített ügyekben 2005. december 6-án hozott ítélet (EBHT 2005., I-10423. o.).

nazt a bírói jogvédelmet kell biztosítani számukra a nemzeti intézkedések közösségi joggal való összeegyeztethetlensége miatti megtámadása esetén is.

80. Ez a megállapítás valójában a Zuckerfabrik-ítéletből [53] következik. Abban az ügyben egy vitatott érvényességű közösségi rendeletet végrehajtó nemzeti intézkedés megsemmisítése iránti kérelemmel fordultak a nemzeti bírósághoz. Semmi nem utal arra, hogy probléma merült volna fel a szóban forgó kérelem elfogadhatóságával kapcsolatban. Az ideiglenes intézkedés tehát mindenben megfelelő volt a jogerős ítélet hatásának megőrzéséhez. Ahogyan azt már jeleztem, véleményem szerint ugyanez nem mondható el a jelen ügyhöz hasonló esetben, ahol a jogerős ítéletet kártérítés nyújtása végett kérik.

81. Végül az Unibet rámutat, hogy az Antonissen-ügy [54] alapján nyilvánvaló, hogy a közösségi jogban biztosított bírói jogvédelem célja, hogy véget vessen a jogalanyok számára kárt okozó folyamatos jogsértésnek. Az ideiglenes intézkedés iránti kérelmet tárgyaló bíróságnak kiterjedt mérlegelési jogköre van a kérelem vizsgálatát, valamint azt illetően, hogy az elrendelendő intézkedések biztosítják-e a jogalany bírói jogvédelemhez való jogát. A Factortame I. ítéletből és az Antonissen-végzésből tehát az következik, hogy a folyamatosan kárt szenvedő jogalanynak mindig joga van ideiglenes intézkedés iránti kérelmet benyújtani, és a kérelmet tárgyaló bíró kiterjedt mérlegelési jogkörrel rendelkezik az ilyen intézkedések jellegének és feltételeinek meghatározása tekintetében. A jelen ügyben a leghatékonyabb jogorvoslati lehetőség egy ideiglenes végzés lenne, amely megtiltaná a svéd államnak a promóció tilalmának alkalmazását.

82. Az Antonissen-végzés valóban kártérítési kérelemre vonatkozott. Az ügyben a kért ideiglenes intézkedés az elsődlegesen kért kártérítésre vonatkozó előlegfizetés volt. A közbenső kérelemben kért intézkedések tehát részben megfeleltek az alapkeresetben kért intézkedéseknek. [55] Az is tény, hogy a Bíróság arra a következtetésre jutott, hogy az ideiglenes intézkedések iránti kérelem tárgyában eljáró bíró az ilyen intézkedések elrendelési feltételeinek vizsgálatakor kiterjedt mérlegelési jogkörrel rendelkezik.

83. Az Antonissen-végzésben a Bíróság tulajdonképpen úgy ítélkezett, hogy „az [ideiglenes intézkedések] elrendelésére

53 – A 43. lábjegyzetben hivatkozott ítélet.

54 – A Bíróság elnökének 1997. január 29-i C-393/96. P(R). sz. végzése: J. Antonissen kontra az Európai Közösségek Bizottsága és az Európai Unió Tanácsa (EBHT 1997., I-441. o.).

55 – Lásd az ítélet 7. pontját. A kártésítési igényhez kapcsolódó ideiglenes kifizetések iránti kérelemnek megvannak a maga problémái, amelyek nem képezik a jelen ügy tárgyát.

vonatkozó abszolút tilalom – az eset körülményeitől függetlenül – összeegyeztethetetlen lenne a jogalanyok közösségi jogban biztosított teljes és hatékony bírói jogvédelemhez való jogával, amely magában foglalja többek között, hogy lehetőségük legyen ideiglenes jogvédelemre, amennyiben az szükséges a majdani jogerős ítélet tényleges érvényesüléséhez [...]. Ennélfogva nem lehet előzetesen – általánosságban vagy elvonatkoztatva – kizárni, hogy a felmerülő kamatokra tekintettel bizonyos esetekben [...] szükséges lehet [...] és megalapozottnak bizonyulhat az előzetes kifizetés." [56]

84. Az Antonissen-végzés tehát helyesbítette a jog egy téves értelmezését, amely az ideiglenes intézkedések elrendelésére vonatkozóan abszolút tilalmat tartalmazott olyan esetben, ahol az elsődlegesen beterjesztett kereset kártérítési kereset volt. A Bíróság végzése egyértelművé teszi, hogy az ilyen ideiglenes intézkedések elrendelése szokatlan, és mindenekelőtt mérlegelés kérdése. A jelen ügyben felvetett második kérdés alapvetően arra irányul, hogy a nemzeti jogrendszernek *kell-e* a nemzeti jogszabályok ideiglenes felfüggesztéséről rendelkeznie olyan esetben, ha az elsődlegesen beterjeszett kereset kártérítési kereset. Az Antonissen-végzésben nem találok olyan részletet, amely a felvetett kérdés megválaszolásához támpontot adna; ha lenne benne ilyen, az ellenkező következtetéshez vezetne.

85. A teljesség kedvéért azonban hozzátéteszem, hogy amennyiben az Unibet érvényt tudna szerezni jelen kártérítési kérelmének, de azt követően köteles lenne egy második kérelmet benyújtani a közösségi jogból eredő jogainak érvényesítése érdekében, akkor a hatékony jogvédelemhez valóban szükség lenne ideiglenes intézkedésekre. [57] Ebben a (kivételes) helyzetben véleményem szerint az ilyen ideiglenes intézkedés szükségszerűen magában foglalná a közösségi jogból eredő joggal már (ex hypothesi) összeegyeztethetetlennek nyilvánított nemzeti jogszabály vonatkozó szakaszainak felfüggesztését. [58]

86. Következésképp úgy vélem, hogy a második kérdésre az lenne a válasz, hogy egyrészt a közösségi jog nem követeli meg a tagállamoktól, hogy rendelkezzenek a közösségi jogon alapuló állítólagos jog gyakorlását akadályozó nemzeti jogszabályok ideiglenes felfüggesztéséről vagy az alkalmazásuktól való eltekintésről, ha a felperes elsődleges kérelme a nemzeti jog szerint elfogadhatatlan. Másrészt, amennyiben az elsődleges kérelem elfogadható, de a szóban forgó nemzeti jogszabályok miatt elszenvedett károkért kártérítésre irányul, a közösségi jog megköveteli, hogy a nemzeti bíróság megfelelő esetben mérlegelje az ilyen átmeneti intézkedések elrendelését.

56 – 36. és 37. pont A 38–43. pontban a Bíróság alaposan megvizsgálta azokat a paramétereket, amelyek alapján az ideiglenes intézkedés iránti kérelmet tárgyaló bírónak kiterjedt jogköreit kellene gyakorolnia.

57 – Lásd a fenti 51. pontot.

58 – Lásd a fenti 6. pontot.

A harmadik és a negyedik kérdés

87. A harmadik kérdés csak akkor merül fel, ha a második kérdésre adott válasz értelmében valamely tagállamnak a közösségi jogon alapuló állítólagos jog gyakorlását gátló nemzeti jogszabályok ideiglenes felfüggesztéséről vagy alkalmazásuktól való eltekintésről kell rendelkeznie. A harmadik kérdéssel a nemzeti bíróság azt veti fel, hogy következike a közösségi jogból, hogy abban az esetben, ha nemzeti rendelkezések közösségi joggal való összeegyeztethetőségét kérdőjelezik meg, a nemzeti bíróságnak a közösségi jogból eredő jogok ideiglenes jogvédelmére vonatkozó kérelem érdemi vizsgálata során az ideiglenes jogvédelemre irányadó nemzeti feltételeket vagy közösségi feltételeket kell alkalmaznia. Negyedik kérdése, amely csak akkor merül fel, ha a harmadik kérdésre az a válasz, hogy közösségi jogi feltételeket kell alkalmazni, arra vonatkozik, hogy melyek ezek a feltételek.

88. Bár a második kérdésre javasolt válaszom értelmében a harmadik és a negyedik kérdés fel sem merülne, mégis röviden megvizsgálom ezeket a kérdéseket.

89. Az Unibet és a portugál kormány véleménye szerint közösségi jogi feltételek alkalmazandók. Az Unibet úgy véli, hogy az ideiglenes jogvédelem lehetősége különösen fontos, a Közösség egész területén lehetőleg egységesen. A Bíróságnak ezért meg kell állapítania a szükséges alapvető feltételeket. Az Unibet nézete szerint a megfelelő feltételek a következők: merüljön fel komoly kétség valamely nemzeti intézkedés közösségi joggal való összeegyeztethetőségét illetően, és annak következtében a felperesnek valószínűsíthetően kára származzon. A közösségi jog azon követelménye, hogy a kár „helyrehozhatatlan" legyen, nem egyértelmű; alkalmazás esetén a Bíróságnak egyértelművé kell azt tennie. A portugál kormány a Zuckerfabrik-ítéletre és az Atlanta-ítéletre [59] hivatkozik, és rámutat, hogy a közösségi jog szerinti egységes értelmezés és alkalmazás arra enged következtetni, hogy az ideiglenes intézkedések elrendelését szabályozó feltételeknek a közösségi bíróságok által alkalmazott feltételeknek kell lenniük, nevezetesen: fumus boni juris, sürgősség, érdekek egyensúlya, valamint a kért intézkedés és az alapeljárás tárgya közötti kapcsolat. [60]

90. A cseh, a finn, a német, az olasz, az osztrák és a svéd kormány, valamint a Bizottság a harmadik és a negyedik kérdéssel kapcsolatban nem tett észrevételt. A belga, a görög és holland kormány, valamint az Egyesült Királyság szerint a nemzeti rendelkezések alkalmazandók. Egyetértek ezzel.

91. Ez a megközelítés a Bíróság által megállapított és az első kérdéssel összefüggésben

59 – A C-465/93. sz., Atlanta Furchthandelsgesellschaft mbH és társai kontra Bundesamt für Ernährung und Forstwirtschaft ügyben 1995. november 9-én hozott ítélet (EBHT 1995., I-3761. o.).

60 – Lásd az 54. lábjegyzetben hivatkozott Antonissen kontra Bizottság és Tanács ügyben hozott végzést.

tárgyalt alapszabályból következik, miszerint közösségi jogszabályok hiányában az egyes tagállamok nemzeti jogrendszerének feladata a közösségi jogból eredő jogok védelmét biztosító keresetekre vonatkozó eljárási szabályok meghatározása, a tényleges érvényesülés és az egyenértékűség elvére is figyelemmel.

92. Ezt sugallja az is, hogy a Factortame-ítéletben a Bíróság nem állapította meg az ideiglenes intézkedések elrendelésének különleges feltételeit. Tesauro főtanácsnok az ügyhöz kapcsolódó indítványában arra az álláspontra helyezkedett, hogy az ideiglenes jogvédelem módszereit és határidőit – harmonizáció hiányában – a nemzeti jogrendszerek határozzák meg, és továbbra is azok fogják meghatározni, feltéve hogy jellegükből adódóan a gyakorlatban nem teszik lehetetlenné a nemzeti bíróságok által kötelező védelemben részesítendő jogok gyakorlását. [61]

93. A Zuckerfabrik-ítéletben és az Atlanta-ítéletben a Bíróság valóban megállapította azokat a feltételeket, amelyek mellett a nemzeti bíróságok ideiglenes intézkedéseket rendelhetnek el, beleértve a közösségi intézkedésen alapuló nemzeti intézkedés felfüggesztését. Ezek az ügyek az alapul szolgáló közösségi jogszabályok állítólagos érvénytelenségére vonatkoztak. Ilyen esetekben természetesen kizárólag a Bíróság rendelkezik hatáskörrel a közösségi intézkedés érvénytelenségének megállapítására. [62] Ilyen összefüggésben egyértelmű közösségi érdek fűződik az egységesen szigorú feltételekhez. [63] A jelen ügy viszont olyan nemzeti intézkedés érvényességére vonatkozik, amely természetéből adódóan csak egyetlen tagállamban alkalmazandó. Ilyen esetben indokolatlannak tartom az eljárási autonómia általános alapelvéből való kiindulást. [64] Valójában logikusabbnak tűnne, ha az az eljárás, amely valamely nemzeti jogszabály közösségi joggal való állítólagos összeegyeztethetetlensége alapján annak ideiglenes felfüggesztésére irányul, megegyezne azzal az eljárással, amely (az egyenértékűség elvének alkalmazásában) a nemzeti jogszabályokat más, kizárólag nemzeti alapon szabályozza, mindig feltételezve, hogy a tényleges érvényesülés elve is teljesül.

94. A Zuckerfabrik-ítéletben a Bíróság ezenkívül rámutatott arra, hogy a nemzeti bíróságok valamely közösségi intézkedés felfüggesztésére vonatkozó hatásköre az EK 242. cikk szerint a Bíróság hatáskörébe tartozik. A Bíróság ezért úgy határozott, hogy a nemzeti bíróságok kizárólag olyan feltéte-

61 – Az indítvány 33. pontja, lásd a 30. pontot is.

62 – A 314/85. sz. Foto-Frost-ügyben 1987. október 22-én hozott ítélet (EBHT 1987., 4199. o.) 20. pontja.

63 – A közelmúltban megerősítette a C-344/04., International Air Transport Association és European Low Fares Airline Association ügyben 2006. január 10-én hozott ítélet (EBHT 2006., I-403. o.) 27. pontja, amelyben a Bíróság kimondta, hogy a közösségi jog nemzeti bíróságok általi egységes alkalmazásának követelménye „különösen kényszerítő erejű, ha egy közösségi jogi aktus érvényességéről van szó. A közösségi jogi aktusok érvényessége tekintetében a tagállamok bíróságai között fennálló különbségek magát a közösségi jogrendszer egységességét kérdőjeleznék meg, és a jogbiztonság alapvető követelményét veszélyeztetnék."

64 – A Factortame I- ítélet 19. pontja.

lek mellett rendelhetnek el ideiglenes intézkedéseket, amely feltételeknek a Bíróság is köteles eleget tenni az ideiglenes intézkedések iránti kérelem elfogadásakor. [65] Ez a megközelítés biztosítja az ideiglenes intézkedések elrendelésének egységességére vonatkozó szabályokat, függetlenül attól, hogy a szabályokat az EK 230. cikk vagy az EK 243. cikk alapján támadják meg. Ezzel szemben a jelen ügyben a Bíróság hatásköre tekintetében nincs hasonlóság. Ahogyan arra az Egyesült Királyság rámutat, a legközelebbi párhuzam a tagállami bíróságok arra vonatkozó hatáskörével állapítható meg, hogy összeegyeztethetetlenséggel kapcsolatos lényegi kérdéseket határozhatnak meg. Ez esetben az eljárásra nemzeti jogszabályok vonatkoznak, az egyenértékűség és a tényleges érvényesülés elvére is figyelemmel.

95. Természetesen figyelembe veszem, hogy a Bíróság a Zuckerfabrik-ítéletben megállapította, hogy „az ideiglenes jogvédelemnek, amelyet a közösségi jog a nemzeti bíróságok előtt a jogalanyok számára biztosít, változatlannak kell maradnia, függetlenül attól, hogy azok nemzeti jogi rendelkezések közösségi joggal való összeegyeztethetőségét vagy másodlagos közösségi jogszabályok érvényességét vitatják, tekintettel arra, hogy a jogvita mindkét esetben magán a közösségi jogon alapul." [66] Ez a megállapítás véleményem szerint nem dönti el a jelen ügyhöz kapcsolódó harmadik kérdésben felvetett problémát. A Zuckerfabrik-ítéletben a Bíróság elé terjesztett kérdés az volt, hogy az ideiglenes intézkedéseket – amelyeket a Factortame I. ítélettel összhangban valamely nemzeti bíróságnak kell elrendelnie az összeegyeztethetőséggel kapcsolatos kérdésben a Bíróság határozatának meghozataláig – el kell-e rendelni, ha valamely nemzeti intézkedés alapjául szolgáló közösségi jogszabály érvényességének megtámadására kerül sor. A Bíróságot azonban nem kérte fel nemzeti bíróság ideiglenes intézkedések meghozatalára a közösségi joggal állítólag összeegyeztethetetlen nemzeti intézkedésre vonatkozó eljárás keretében.

96. A fenti indokok alapján úgy vélem, hogy az előzetes döntéshozatalra előterjesztett harmadik kérdésre, amely nemzeti rendelkezések közösségi joggal való összeegyeztethetőségét kérdőjelezi meg, azt a választ kell adni, hogy a nemzeti bíróságnak az ideiglenes intézkedéseket szabályozó nemzeti rendelkezéseket kell alkalmaznia a közösségi jogban biztosított jogok ideiglenes védelme iránti kérelem érdemi vizsgálata során, mindig feltételezve, hogy a tényleges érvényesülés elve is teljesül.

97. Mindezek alapján a negyedik kérdés fel sem merül. Ha azonban a Bíróságnak azt kell megállapítania, hogy az adott körülmények között a közösségi feltételek alkalmazandók, számomra úgy tűnik, hogy a Zuckerfabrik-ítéletben [67] megállapított feltételek egyértelműen megfelelőek lennének.

65 – 27. pont.

66 – 20. pont, lásd az Atlanta kontra Fruchthandelsgesellschaft és társai ítélet 24. pontját is.

67 – Lásd a 33. pontot és az ítélet rendelkező részét.

Végkövetkeztetések

98. Ennek megfelelően azon az álláspontom vagyok, hogy a svéd legfelsőbb bíróság (Högsta domstolen) által előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdéseket a következőképpen kell megválaszolni:

1) A közösségi jog nem követeli meg, hogy biztosítani kell olyan önálló (külön) kereset indításának lehetőségét, amely egyes nemzeti anyagi jogi rendelkezéseknek az EK 49. cikkel való összeegyeztethetetlensége megállapítására irányul, amennyiben bizonyítható, hogy ezt a kérdést kártérítési keresetben előzetes kérdésként kell majd vizsgálni, olyan feltételek mellett, amelyek nem kedvezőtlenebbek, mint a tagállami keresetekre vonatkozó feltételek, és amelyek a felperes számára nem teszik lehetetlenné vagy rendkívül nehézzé a közösségi jogból eredő jogainak érvényesítését.

2) A közösségi jog nem írja elő a tagállamok számára, hogy rendelkezzenek a közösségi jogon alapuló állítólagos jog gyakorlását akadályozó nemzeti jogszabályok ideiglenes felfüggesztéséről vagy az alkalmazásuktól való eltekintésről, ha a felperes elsődleges kérelme a nemzeti jogszabályok értelmében elfogadhatatlan. Amennyiben az elsődleges kérelem elfogadható, de a szóban forgó nemzeti jogszabályok miatt elszenvedett károk megtérítésére irányul, a közösségi jog megköveteli, hogy a nemzeti bíróság adott esetben vegye fontolóra az ilyen ideiglenes intézkedések elrendelésének lehetőségét.

3) A nemzeti rendelkezések közösségi joggal való összeegyeztethetőségének vitatása esetén a nemzeti bíróságnak az ideiglenes intézkedéseket szabályozó nemzeti rendelkezéseket kell alkalmaznia a közösségi jogban biztosított jogok ideiglenes védelme iránti kérelem érdemi vizsgálata során, mindig feltételezve, hogy a tényleges érvényesülés elve is teljesül.